

“Peace has a price”
Malta Peace symposium 12th – 16th February 2003

**Η «Κοινωνία» ως η ιδεώδης ειρήνη για την Ορθοδοξία:
Επικουρία - Εμπόδια**

Θα ήθελα και από αυτή την θέση να ευχαριστήσω τους υπευθύνους της διοργάνωσης αυτού του ενορατικού και ελπιδοφόρου συμποσίου για την Ειρήνη ανάμεσα στους λαούς, στις θρησκείες, τους πολιτισμούς, τις μειοψηφίες και τις πλειοψηφίες.

Θα θεωρούσα αυτονόητο μέσα στα πλαίσια αυτού του συμποσίου να απευθυνθώ σε όσους το τιμούν με την παρουσία τους με την προσφώνηση **«αξιότιμοι και αγαπημένοι αδελφοί συνοδοιπόροι»** παραλείποντας σκοπίμως κάθε τιμητικό τίτλο ιδιότητας ή οφικίου.

Τα όσα θα ακούσετε αποτελούν προσωπικές σκέψεις και απόψεις του ομιλητού με γνώμονα την Ορθόδοξη Θεολογία και την εμπειρία του από την διακονία του στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Θα ήταν πλεονασμός να επαναλάβω γνωστούς προλόγους περί των αγαθών της Ειρήνης και των προβλημάτων που προκύπτουν από την – για τον οποιοδήποτε λόγο – απουσία της.

Θα χρησιμοποιήσω την φράση του αποστόλου Παύλου ότι ο Θεός στον οποίον πιστεύουμε είναι **«Θεός ειρήνης»** (Φιλιπ.). Για την Ορθόδοξη Εκκλησία η Ειρήνη αυτή του Θεού δεν είναι απλά μια έννοια μια ιδέα περί της ειρήνης αλλά είναι ένα πρόσωπο, το πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Αυτό το Πρόσωπο, ο Ιησούς Χριστός ως τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος εμπνέει όλες τις πλευρές του ανθρώπου. Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε ότι εμπριέχεται σε όλες της πτυχές της ζωής μας γι' αυτό μπορούμε να μιλάμε για ειρήνη προσωπική, διαπροσωπική, κοινοτική και κατ' επέκταση για ειρήνη αγιαστική, εσχατολογική κ.ά. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε εύκολα να κατανοήσουμε ότι αντίθετο αυτής της ειρήνης δεν είναι αποκλειστικά ο πόλεμος αλλά ο ανθρώπινος εγωισμός, η ανθρώπινη εγωπάθεια. Ο πόλεμος είναι το αποτέλεσμα ενός βαθύτερου αιτίου, του ανθρώπινου εγωισμού και εγωκεντρισμού είτε ξεκινά από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, είτε από μια ομάδα ανθρώπων είτε από ένα έθνος, είτε ακόμα και από μια θρησκεία. Κατά τους λόγους του Μεγάλου Βασιλείου η αμαρτία, η αποστασία δηλαδή του ανθρώπου από τον Θεό, επιφέρει έναν διχασμό στον ψυχικό του κόσμο και αποτέλεσμα αυτού του εσωτερικού διχασμού και της εσωτερικής συγκρούσεώς του είναι η έκφραση μια παράλογης επιθετικότητας προς τους γύρω του και κατά συνέπεια ο κάθε είδους πόλεμος. Αυτή η κατάσταση ευθύνεται και για όλα τα σχίσματα, τις διακρίσεις, τις στάσεις, τις διαιρέσεις, την απομόνωση, τον ναρκισσισμό, την υπερηφάνεια και μάλιστα την πνευματική υπερηφάνεια, την έλλειψη ανοχής, κατανοήσεως, συμπαθείας και αγάπης. Η λέξη **«αμαρτία»** στην Ελληνική γλώσσα προέρχεται από το ρήμα **«μείρομαι»**, που σημαίνει αποκόπτομαι, δεν συμμετέχω, δεν κοινωνώ. Αμαρτία είναι η αυτοκαταστροφική αποκοπή μας και η ακοινωνησία μας. Σαν αποτέλεσμα της αποκοπής μας από τον άλλο και της ακοινωνησίας μας αδυνατούμε να κάνουμε το καλύτερο, για το οποίο είμαστε ικανοί, και έτσι κάνουμε κάποιο έγκλημα ενάντια στον Θεό, ενάντια στον συνάνθρωπο, ενάντια στον εαυτό μας, έστω και αν δεν παραβαίνουμε κάποιο νόμο.

Ποια είναι η πρόταση ζωής που προτείνεται από την Ορθόδοξη Εκκλησία;

Είναι γνωστό ότι το ζητούμενο κάθε θεολογικού στοχασμού είναι η αναζήτηση της απολύτου αληθείας σε ότι αφορούν τα περί Θεού, ανθρώπου και κόσμου ερωτήματα. Είναι προφανές ότι οι απαντήσεις που λαμβάνονται πάνω σ' αυτά τα ερωτήματα δεν είναι παντού και πάντα σε απόλυτο βαθμό τα αναμενόμενα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ακόμα και στα όρια της ίδιας θρησκείας ή ομολογίας. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού γνωρίζουμε την αποκεκαλυμμένη αλήθεια. Ο τρόπος με τον οποίο συνδεόμαστε μαζί του καθορίζει και την ποιότητα των σχέσεών μας με την ύπαρξή μας, τους συνανθρώπους μας και τον Θεό. Η ποιότητα τώρα των σχέσεών μας με τον Θεό καθορίζει και την ποιότητα της ερμηνείας του Λόγου του Θεού. Οπότε καθίσταται σαφές ότι μπορούν να συνυπάρχουν ταυτόχρονα πολλές ερμηνείες του ίδιου πράγματος δηλαδή του Λόγου του Θεού.

Για την Ορθόδοξη Εκκλησία ο Θεός γνωρίζεται στους ανθρώπους ως Αγάπη και ως Ελευθερία.

Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο από αγάπη και αυτήν του την αγάπη την δωρίζει ως **«αυτεξούσιον»** στον άνθρωπο. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί λέγοντας Αγάπη εννοούμε Ελευθερία και λέγοντας Ελευθερία εννοούμε Αγάπη. Αγάπη και Ελευθερία όμως όχι ως δύο φιλοσοφικές έννοιες αλλά ως μετοχή στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού, ως μετοχή στον τρόπο υπάρξεως του Θεού ο οποίος αποκαλύπτεται ως Αγάπη και ως Ελευθερία. Καθόσον ο άνθρωπος μετέχει της **«αγάπης και της ελευθερίας»** που του χαρίζει ο Θεός τόσο γίνεται φορέας και απόστολος και δωρητής αυτής της αγάπης και της ελευθερίας του Θεού. Όσο αρνείται και δεν μετέχει σε αυτές τις δυο βασικές εκφράσεις και δώρα του Θεού τόσο απομακρύνεται από τον τρόπο υπάρξεως του Θεού που φανερώνεται ως αγάπη και ως ελευθερία, τόσο απομακρύνεται από τον συνάνθρωπό του και ακόμα από τον ίδιο τον εαυτό του. Η παρουσία του πολέμου και των διαφόρων ειδών διακρίσεων εθνικών, φυλετικών, κοινοτικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών και των συγκρούσεών τους σημαίνει ότι υπάρχει πρόβλημα στην πρόσληψη, από την μεριά του ανθρώπου, του ειρηνοποιού και ενωτικού Λόγου του Θεού ως λόγου και έργου αγάπης και ελευθερίας.** Για την Ορθόδοξη Πίστη ο **Εκκλησιαστικός- Κοινωνικός τρόπος ζωής** δεν είναι απλά ο τρόπος και τόπος εκφράσεως της θρησκευτικής ζωής αλλά είναι πρωτίστως το ο χώρος εκείνος όπου μετέχοντας στην ζωή του Θεού στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού μετέχουμε και μαθητεύουμε στο ήθος της Θεανθρωπότητας. Κέντρο ζωτικό για όλη την ζωή της Ορθοδόξου Εκκλησίας ήταν και παραμένει το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και η Εκκλησία υπάρχει μόνον ως ενσάρκωση του Χριστού μέσα στον κόσμο. Συνεπώς ζει τα προβλήματα του κόσμου σαν δικά της προβλήματα και **«αναφέρει»** μέσω της Θείας Ευχαριστίας όλες αυτές τις καθημερινές ανάγκες της καθημερινής ζωής του κόσμου ενώπιον του Θεού. Όλη η Ορθόδοξη λειτουργία είναι γεμάτη από τέτοιου είδους αναφορές. Συνεπώς γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η Θεία Ευχαριστία είναι μια πρόσκληση όχι απλά επικοινωνίας με τον Θεό και τους αδελφούς μας αλλά, η κατ' εξοχήν εμπειρία της **«Κοινωνίας»** μεταξύ Θεού και ανθρώπων, μεταξύ συνανθρώπων αλλά και μεταξύ του κάθε πιστού και του κόσμου ολοκλήρου και όλης της κτίσεως. Απαραίτητη προϋπόθεση αυτής της **«Κοινωνίας»** είναι η αγάπη κατά το παράδειγμα της αγάπης του Χριστού. Στην **«Κοινωνία»** αυτή εμβαθύνουμε βέβαια σταδιακά, από την επικοινωνία με τον εαυτό μας μεταβαίνουμε στην **«επικοινωνία- κοινωνία»** με τους πλησίον αδελφούς μας και από εκεί οδηγούμαστε στην πανανθρώπινη **«επικοινωνία-κοινωνία»** και στην κοινωνία με όλη την δημιουργία. Δεν είναι περίεργο πολλοί να ξεπερνούν τα αρχικά στάδια πολύ γρήγορα και να ανοίγονται στον πανανθρώπινο πόνο πολύ γρήγορα ενώ άλλοι να εγκλωβίζονται για πολλά χρόνια στα αρχικά στάδια ή και για μια ολόκληρη ζωή. Έτσι αυτή η **«Κοινωνία»** γίνεται πρότυπο ζωής και ενότητας η οποία θα πρέπει να μπορεί να ξεπερνάει τα όρια της και να απλώνεται συνεχώς στον κόσμο του κάθε πλησίον. Αυτό είναι πολύ βασικό για την Ορθόδοξη Εκκλησία διότι δεν εννοείται με κανέναν τρόπο **«ατομική»** σχέση με τον Θεό εκτός και αν αυτή η σχέση περνάει από την οδό του πλησίον. Είναι περιττό να τονίσουμε ότι πολλές φορές υπάρχει τεράστιο χάσμα ζωής και θεωρίας ανάμεσα σε ανθρώπους της ίδιας πατρίδος, της ίδιας πίστεως, της ίδιας γενιάς ακριβώς διότι βρίσκονται σε διαφορετικό στάδιο στην σχέση τους με το εαυτό τους, τον συνάνθρωπο και τον Θεό. Στην Θεία Ευχαριστία οι πιστοί ως μέλη, συγκροτούνται σε Σώμα Χριστού και τούτο γίνεται δια του Αγίου Πνεύματος. Σε αυτήν την συγκρότηση του Σώματος του Χριστού τα μέλη δεν διακρίνονται του Σώματος. Αυτός είναι και ο αγιασμός των πιστών, η μετοχή εν Αγίω Πνεύματι στην συγκρότηση του σώματος του Χριστού και στο πάθος Του για την σωτηρία του σύμπαντος κόσμου παρ' όλη την ιδιαίτερη αδυναμία κάθε μέλους ξεχωριστά.** Έτσι η Θεία λειτουργία καταγράφει στις υπάρξεις των ανθρώπων όχι απλά την ιστορία της σωτηρίας του κόσμου αλλά, εμφυτεύει και καλλιεργεί μέσα από το παράδειγμα του Θεανθρώπου, την αγαπητική και θυσιαστική αγάπη για όλο τον κόσμο. Παρ' όλη όμως, την Εκκλησιαστική μέριμνα και προσπάθεια να μαθητεύσουν οι άνθρωποι μέσω της Θείας Ευχαριστίας στην αληθινή **«Κοινωνία»** και να μεταφέρουν αυτήν την εμπειρία στον χώρο όπου ζουν και αγωνίζονται καθημερινά πολλές φορές έχουμε την αίσθηση ότι ελάχιστα έχουν κατορθωθεί. Αυτή η εντύπωση δημιουργείται διότι η Εκκλησία αγωνιζόμενη να μεταβιβάσει να μεταγγίσει ένα Θεανθρώπινο ήθος στον κόσμο έχει να αντιπαλέσει με ένα ενάντιο και παράλληλο **«κοινωνικό ήθος»** που διδάσκεται χωρίς να διδάσκεται και διαποτίζει τα θεμέλια κάθε κοινωνίας και εποχής, ένα ήθος που διέπεται από τις άγραφες αρχές του **«εύκολου»**, του **«επικερδούς»** και του **«ευχάριστου»***** Στην Εκκλησιαστική γλώσσα τα ήθος αυτό ονομάζεται **«κοσμικόν ήθος»** το οποίο έχει την ιδιότητα να διαπερνά τον χώρο όχι μόνον της Χριστιανικής πίστεως αλλά και κάθε πίστεως ούτως ώστε και να μιλάμε πλέον για εκκοσμικευμένη ή μη εκκοσμικευμένη πίστη, εκκλησία, κοινότητα. Αυτό το **«κοσμικόν ήθος»** είναι ουσιαστικά και ο μόνιμος αντίπαλος της προσπάθειας που κάνει η Εκκλησία να φέρει τον κάθε άνθρωπο σε μια πραγματική **«κοινωνία»** με

την όλη ύπαρξή του, τον κόσμο γύρω του και τον Θεό. Αυτό το «**κοσμικό ήθος**» είναι και ο μόνιμος κίνδυνος και η απειλή για την Εκκλησία γιατί ουσιαστικά αποσπά την Εκκλησία από την αίσθηση της ζωής και της επιβάλλει την νέκρωση της συνειδήσεως ότι είναι το ζωντανό Σώμα του Χριστού με τραγικό αποτέλεσμα την διαίρεση των μελών της, τις έριδες και τα σχίσματα και την άρνηση της αλληλοεξαρτήσεως και αλληλοσυμπληρώσεως και τέλος την οριστική εξάρθρωση. Η μετοχή στην «**κοινωνία**», της προβληματικής της δικής μας και του κόσμου ολοκλήρου είναι ουσιαστικά μια προσπάθεια εξόδου από την αποκλειστικότητα του εαυτού μας στα όρια του κόσμου των συνανθρώπων μας, ενός κόσμου που πονάει, αυτοκαταστρέφεται και πεθαίνει γιατί ακριβώς δεν θέλει να εντοπίσει την αιτία του πόνου του. **Και η αιτία αυτού του πόνου είναι ανθρώπινη άρνηση του Θεού**, η προσπάθεια του ανθρώπου να αυτοθεωθεί και να πορευτεί σε μια ζωή χωρίς Θεό. Η διαπίστωση ότι τα πράγματα σήμερα απέχουν πολύ από το να είναι όπως θα έπρεπε να είναι αν ακολουθούσαμε το θυσιαστικό πρότυπο της αγάπης του Χριστού σημαίνει απλά ότι δεν μετέχουμε της αγάπης και της ελευθερίας που μας χαρίζει ο Θεός. Σημαίνει ότι δεν έχουμε κατανοήσει σε βάθος αυτό που λέει ο Μέγας Βασίλειος «**ο την αγάπην έχων τον Θεόν έχει**» (Μ. Βασίλειος Ασκητικά, 2, 2, Ρ. Γ. 31, 885 Β) Δηλαδή αυτός που έχει την αγάπη έχει και τον Θεό μαζί του. Αυτό που επιβεβαιώνει ο Άγ. Μάξιμος ο Ομολογητής λέγοντας: «**ο κτησάμενος την αγάπην αυτόν τον Θεόν εκτήσατο**», (Μάξιμος ο Ομολογητής, Κεφάλαια Αγάπης 4, 100, Ρ. Γ., 90, 1073), αυτός δηλαδή, που κατέκτησε την αγάπη κατέκτησε και τον Θεό. Σημαίνει ότι πρέπει να αλλάξουμε πολλά πράγματα στην ζωή μας και να τα αλλάξουμε ριζικά.** Αυτόν τον ρόλο διαδραματίζει η Ορθόδοξη Εκκλησία, «**ολοκληρώνει**» τον άνθρωπο καθιστώντας τον μέτοχο των ακτίστων ενεργειών του Θεού και με την ολοκλήρωση του ανθρώπου ολοκληρώνεται και η ίδια στην διαρκή της πορεία προς τα έσχατα της Θεανθρώπινης ιστορίας της.

Ο όρος «Αγάπη» και οι υπαρξιακές της προεκτάσεις

Θα το θεωρούσα λάθος να μιλήσω μπροστά σε όλους εσάς για το τι είναι ή τι σημαίνει Αγάπη. Όλοι γνωρίζουμε την ευθεία, την σύντομη, την σοφή, την ωραία και όμως δυσχερή αλλά και ασφαλή οδό της αγάπης. Και είναι από όλους κατανοητό ότι η ρίζα, η αιτία κάθε διαιρέσεως είναι ουσιαστικά αυτό που βρίσκουμε σε κάθε ανάλυση: το «**έλλειμμα**» της αγάπης. Θα σταθώ όμως μόνο σε τούτο: Εάν είναι αλήθεια και φαίνεται πως είναι αλήθεια ότι, **η δικαιοσύνη και η ειρήνη είναι οι «κοινωνικο-πολιτικές» διαστάσεις της αγάπης***** Από αυτή την οπτική πλευρά της αγάπης μπορούμε να πούμε πολλά πράγματα χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος να χαρακτηριστούμε ως αφελείς και εκτός θέματος. Πάνω σ' αυτόν τον άξονα κινούνται και δραστηριοποιούνται πολλές ανθρωπιστικές οργανώσεις και παράλληλα πολλές πρωτοβουλίες από την μεριά διαφόρων θρησκευτικών οργανώσεων ή τάσεων. Βέβαια ο ρόλος των Θρησκειών δεν είναι πολιτικός ούτε καν μπορεί να εννοηθεί κάπως έτσι διότι –μιλώντας πολύ γενικά- ο ρόλος των Θρησκειών είναι ακριβώς η «**Υπέρβαση**» αυτού του κόσμου και άρα και της κάθε μορφής πολιτικής που μπορεί να δημιουργήσει αυτός ο κόσμος στην ιστορική του πορεία.** Μιλώντας λοιπόν για την «**πολιτική διάσταση**» της αγάπης που καλούμε «**δικαιοσύνη**» καλό θα είναι να διευκρινίσουμε ότι εννοούμε μια δικαιοσύνη που δεν θα παραμένει απλά ένα νομοθετικό μνημείο που εγκωμιάζει τον νομοθέτη του αλλά, ένα σύστημα δικαιοσύνης που λαμβάνει σοβαρά την ιδιαιτερότητα κάθε προσωπικότητας και συγχρόνως να μπορεί, να έχει μέσα στη φύση του την δυνατότητα να ξεπερνάει πάντα τον εαυτό του. Βέβαια κάτι τέτοιο ακούγεται λίγο ουτοπικό ή κάπως «**ρομαντικό**» αλλά, πιστεύω ότι ακόμα και αυτήν την προσπάθεια που γίνεται μέσω αυτού του συνεδρίου θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ουτοπική ή «**ρομαντική**» αν δεν πιστεύαμε και εμείς οι ίδιοι ότι δεν είναι κάτι τέτοιο και ότι, από αυτήν την προσπάθεια μπορούν να προκύψουν πολλά που μπορούν να απαλύνουν έστω και σε ένα μικρό ποσοστό τον πόνο που υπάρχει γύρω μας και σε τελική ανάλυση αυτή είναι και η αποστολή της Εκκλησίας. Η επιθυμία για ειρήνη και η απόλυτη προγραφή του πολέμου από την μεριά του Ορθοδόξου κόσμου δεν ταυτίζεται με μια στείρα ειρηνοφιλία η οποία στο όνομα της ειρήνης ανέχεται κάθε άλλη καταπίεση και καταπάτηση των δικαιωμάτων των λαών. Ο τρόπος με τον οποίο έχουν κινηθεί πολλές Χριστιανικές κοινωνίες για να αντιμετωπίσουν το θέμα της απειλής της Ειρήνης είναι αυτός της προλήψεως μελλοντικών πολέμων. Και αυτό γίνεται μέσω ειρηνευτικών οργανισμών και πολιτικών και διπλωματικών χειρισμών γίνεται όμως παράλληλα και με τον παραλογισμό και ανταγωνισμό των πυρηνικών εξοπλισμών. Με το παράλογο δηλαδή σκεπτικό του εξοπλιζομαι με πυρηνικά όπλα ή βιολογικά όπλα αλλά δεν τα χρησιμοποιώ... τα έχω μόνο για εκφοβισμό!!!*** Νομίζω ότι είναι προφανής η ελαφρότητα τέτοιων ισχυρισμών την στιγμή που η πρόσφατη ιστορία μας έχει δείξει ότι έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί και χρησιμοποιούνται τέτοια όπλα σε ευρύτατη κλίμακα.*** Και εδώ νομίζω ότι γεννάται ένα εύλογο ερώτημα: **Μπορεί ποτέ να υπάρξει ένας «δίκαιος πόλεμος»;**

Για να υπάρξει ένας τέτοιος πόλεμος («δίκαιος») - αν μπορεί να σταθεί μια τέτοια πρόταση θα πρέπει να πληρεί κάποιους όρους όπως:

1. Πρέπει να γίνεται αποκλειστικά από την νόμιμη κυβέρνηση ενός λαού.
2. Πρέπει να είναι η τελευταία δυνατότητα για να προφυλάξει τον λαό ή την πολιτεία από βαριές και άδικες βλάβες και υποτίθεται ότι θα έχουν εξαντληθεί όλες οι άλλες δυνατότητες τακτοποιήσεως των διαφορών και αποφυγής της συγκρούσεως.
3. Τα κακά και οι ζημιές θα πρέπει να είναι μικρότερα από εκείνα τα οποία προσπαθούμε να αποτρέψουμε με τον πόλεμο.
4. Οι πολεμικές επιχειρήσεις θα πρέπει να περιορίζονται μόνον στα πεδία των μαχών. Γυνακόπαιδα, ηλικιωμένοι και ακόμα τραυματίες και αιχμάλωτοι πρέπει να μένουν σώοι από πολεμικές επιθέσεις.
5. Η χρονική διάρκεια του πολέμου θα πρέπει να είναι σύντομη και το αποτέλεσμα του νικηφόρο αλλιώς ισχύει ο νόμος ότι η αδικία που υφίσταται ένας λαός είναι μικρότερο κακό από τα δεινά του πολέμου.

Από όλους αυτούς τους όρους του «δικαίου πολέμου» σήμερα μπορεί να υπάρξει το πολύ, ο πρώτος.** Είναι δε αποδεδειγμένο ότι τα μοντέρνα οπτικά συστήματα δεν μπορούν να διασφαλίσουν ούτε να περιοριστούν σε τέτοιους όρους. Υπάρχει όμως στην Ιστορία καταγεγραμμένο και ένα άλλο είδος Πολέμου που αξίζει να το αναφέρουμε μια και μιλάμε για την Ειρήνη.*** Στην Κινεζική ιστορία έχουν καταγραφεί πόλεμοι και μάχες χωρίς κανένα θύμα. Οι αντίπαλοι παρέτασαν τα στρατεύματά τους στο πεδίο της μάχης και κατόπιν μια ομάδα στρατηγών επιθεωρούσε και τις δυο παρατάξεις και ανάλογα με το πώς είχαν τοποθετηθεί οι δυνάμεις αποφάσιζαν για το ποιος θα ήταν ο νικητής αν γινόταν πόλεμος. Οι αποφάσεις των στρατηγών γινόντουσαν αποδεκτές και οι αντίπαλοι υποχωρούσαν και διευθετούσαν τις διαφορές τους σαν να είχαν χάσει ή να είχαν νικήσει στον πόλεμο χωρίς να χυθεί ούτε σταγόνα αίματος. Βέβαια ένα τέτοιο είδος αναμετρήσεως χρειάζεται ένα πολύ υψηλό επίπεδο ηθικής καλλιέργειας και γενναιότητας το οποίο στην εποχή μας προφανώς δεν υπάρχει ή κρίνεται σαν ουτοπικό.***

Η θέση του Ευαγγελικού λόγου απέναντι στο γεγονός του πολέμου.

Γύρω από την προβληματική του Πολέμου και της Ειρήνης η κατευθυντήρια Χριστιανική γραμμή προέρχεται από τον Ευαγγελικό λόγο. **Μόνη της η Καινή Διαθήκη δεν προσφέρει ούτε παραδοχή ούτε μια καταδίκη του πολέμου ούτε μια δικαίωση του πολέμου σαν μέσον πολιτικής επιβολής.** Ο Ιησούς βλέπει τον πόλεμο και την κάθε εξουσία σαν πραγματικότητες αυτού του κόσμου. «**Τις Βασιλεύς πορευόμενος συμβαλὲν ἐτέρω Βασιλείῃ εἰς πόλεμον, οὐχὶ πρῶτον καθίσας βουλευέται εἰ δυνατός ἐστίν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντήσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ’ αὐτόν;**» (Λουκ.ιδ' 31). «**Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἀν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδωθῶ τοῖς Ἰουδαίοις**» (Ιωάν. ιδ' 36). Και στα δυο αυτά χωρία ο Ιησούς αναφέρει την εξουσία και τον πόλεμο σαν δύο πραγματικότητες χωρίς να τις χαρακτηρίζει. Σε κάποιο άλλο όμως σημείο χαρακτηρίζει τον πόλεμο σαν Θεία δίκη. Στον μαθητή που θαύμαζε τις λαμπρές οικοδομές δίνει μια απάντηση: «**Βλέπεις ταύτας τας μεγάλας οικοδομάς; Οὐ μὴ ἀφεθῆ λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ**» (Μαρκ ιγ' 2). Σε ένα άλλο σημείο προλέγει την καταστροφή της Ιερουσαλήμ τονίζοντας την αιτία: «**ἀνθ' ὧν οὐκ ἐγνώσ τον καιρὸ τῆς ἐπισκοπῆς σου**» (Λουκ ιθ' 44). (Γιατί δεν ἐνοιώσες τον καιρὸ, που ο Θεὸς σε ἐπισκέφθηκε για να σε σώσει). Στις «**εσχατολογικὲς ομιλίαις**» του Ιησοῦ ο πόλεμος χαρακτηρίζεται σαν ένα βάσανο των εσχάτων καιρῶν: «**Οὐαὶ δε ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐστὶ γὰρ τότε ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς**» (Λουκ κα' 23) και «**συνοχὴ λαῶν ἐν ἀπορίᾳ**» (Λουκ κα' 25). Σ' αυτό το σημείο καλὸ θα ἦταν να κάνουμε και μια διευκρίνιση: **Ο Χριστὸς, γενικὰ δὲν ἀνήγγειλε κοινωνικὲς ἀλλαγὲς ἢ μεταρρυθμίσεις για τις οποίες ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς του δὲν ἦταν οὔτε ἠθικά, οὔτε οργανωτικά, οὔτε πνευματικά ἐτοιμῆ. Αὐτὸ που ἔκανε ἦταν να δώσει ἕνα νέο «πνεῦμα», ἕνα νέο νοῦ ἀπὸ τον ὁποῖο θα μπορούσαν να προέλθουν τέτοιου εἶδους ἀλλαγές.** Για τον λόγο αὐτὸ δὲν μπορούμε να στηριχθούμε σε ἄμεσες ἀπαντήσεις ὅσον ἀφορῶν

τον πόλεμο στο παρελθόν ή στο παρόν. Μπορούμε όμως να αντλήσουμε επιχειρήματα κατά του πολέμου όταν στηριχθούμε ακριβώς στο πνεύμα του Χριστού δηλαδή στο μήνυμα του Ευαγγελίου στο σύνολό του. Αυτό το μήνυμα ομιλεί για αγάπη, δικαιοσύνη, συμφιλίωση, συγγνώμη, ειρήνη. Ήδη η Παλαιά Διαθήκη ονομάζει τον Θεό **«Θεό της ειρήνης»**. Αυτή η ειρήνη είναι δώρο του Θεού και συγχρόνως ζήτημα και έργο του ανθρώπου. Η ειρήνη αυτή εννοείται πάντα σε συνδυασμό με την απόδοση δικαιοσύνης στους φτωχούς και καταπιεσμένους. Η ίδια η λέξη **“shalom”** σημαίνει ειρήνη και σωτηρία συγχρόνως. Ο ερχόμενος Μεσσίας ονομάζεται **«άρχων ειρήνης»**. Και η Ειρήνη θα είναι το έργο του. Εναρμονισμένοι με αυτούς τους λόγους της Παλαιάς Διαθήκης ακούγονται και οι λόγοι του Ιησού για την Ειρήνη: **« ειρήνη αφήμι υμίν, ειρήνην την εμήν δίδωμι υμίν ου καθώς ο κόσμος δίδωσιν, εγώ δίδωμι υμίν»** (Ιωαν ιδ' 27). Ακόμα μακαρίζει τους **«ειρηνοποιούς»**(Ματθ. ε' 9). Επεκτείνει την αγάπη και στους εχθρούς (Ματθ. ε' 44. Λουκ στ' 27). Οι Χριστιανοί είναι **«κεκλημένοι»** για την ειρήνη (Κολ. γ' 15). Η ειρήνη του Χριστού **«η υπερέχουσα πάντα νούν»** πρέπει να κατοικεί στις καρδιές τους (Φιλιπ. δ' 7). Ο ίδιος ο Χριστός είναι η προσωποποίηση της ειρήνης και της συμφιλίωσης, **« Αυτός γαρ (ο Χριστός) εστίν η ειρήνη ημών»** (Εφες. β' 14- 17). Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο στην Ορθόδοξη Εκκλησία τονίζουμε ότι η Ειρήνη είναι Πρόσωπο και το Πρόσωπο αυτό είναι ο Ιησούς Χριστός. Οι λόγοι αυτοί μπορούν να χαρακτηριστούν σαν **«πολιτικοί λόγοι»** διότι αποκλείουν ριζικά κάθε μορφή πολέμου που γίνεται για την αύξηση της δυνάμεως ή της επιρροής ενός λαού ή μιας κυβερνήσεως.

Η «παραδοξότητα» των θέσεων της Ορθοδοξίας απέναντι στο γεγονός του πολέμου

Είναι γεγονός ότι τα μεγάλα κράτη που διαθέτουν ενός υψηλού επιπέδου βιομηχανική και τεχνολογική ανάπτυξη επιδιώκουν, κατευθύνουν και προσφέρουν, μια ρευστή μορφή ειρήνης προς τα μικρότερα κράτη. Μια μορφή ειρήνης η οποία έχει περισσότερο σχέση με την πολιτική των επενδύσεων των μεγάλων κρατών παρά με την πραγματική αγάπη για την ειρήνη, την αλληλεγγύη, την συμφιλίωση μεταξύ των λαών. Μια ματιά στις χώρες του λεγομένου **«Τρίτου κόσμου»** πολύ εύκολα θα μας δείξει ότι η πολιτική των επενδύσεων των μεγάλων κρατών πολλές φορές επιφέρει μεγαλύτερα δεινά και μεγαλύτερες καταστροφές σε ένα κράτος από ότι ένας πόλεμος!! Όπως εύκολα μπορούμε να δούμε ότι πολλές φορές -(για να μην πούμε πάντα..)- τα περισσότερα κράτη χρησιμοποιούν τους θρησκευτικούς λειτουργούς κάθε θρησκείας σαν μοχλό επιβολής τμημάτων της πολιτικής τους. Δεν πρέπει να αγνοούμε ακόμα ότι αν θέλουμε να εξαλειφθούν στο μέλλον οι πόλεμοι θα πρέπει να βρεθούν τρόποι να υπερνικηθούν η **πείνα** και η **φτώχεια** του λεγομένου **«Τρίτου κόσμου»**. Σαν πρόβλημα έχει βέβαια επισημανθεί αλλά παραμένει ακόμα σε θεωρητικό επίπεδο εφόσον δεν περιορίζεται η υπερκατανάλωση στις πλούσιες χώρες και η βοήθεια προς τις φτωχές χώρες είναι ακόμα από ανεπαρκής έως ανύπαρκτη. Και εδώ νομίζω ότι οι θρησκευτικοί λειτουργοί κάθε θρησκείας μπορούν να διαδραματίσουν έναν βασικό ρόλο. Τι εννοω; Συνήθως, εμείς οι θρησκευτικοί λειτουργοί τις περισσότερες φορές, εγκλωβιζόμαστε στις ιστορικές συνθήκες των θρησκειών μας και στην προσπάθειά μας να μεταδώσουμε το σωτήριο μήνυμα του Θεού το περιορίζουμε ή σε μια στείρα φιλολογία περί των θρησκευτικών καθηκόντων, ή σε μια θικοπλαστική διδασκαλία και πάντα χάνουμε την αμεσότητα με το σήμερα και τα έσχατα. Πάντα χάνουμε το τραίνο των καιρών. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος ο οποίος οδηγεί τους ανθρώπους σε μια εξωτερικά τυπική θρησκευτικότητα και ουσιαστικά σε μια βαθιά αδιαφορία όπου, δηλαδή, τους οδηγεί και το **«πνεύμα του κόσμου»**. Έτσι χωρίς να το επιδιώξουμε καταλήγουμε να οδηγούμε τον κόσμο πολύ μακριά από εκεί όπου θα έπρεπε να τον οδηγούμε.

Ένας από τους ασκητικούς Πατέρες της Ορθόδοξου Εκκλησίας και οδηγός των συγχρόνων μοναχών και ασκητών, ο Αββάς Ισαάκ ο Σύρος πολύ επιγραμματικά καθορίζει ποια θα πρέπει να είναι η θέση των μοναχών και των εκκλησιαστικών λειτουργιών κάθε εποχής: **«Απουσία εκ του παρόντος αμαρτία εστίν»**. Με μια ελεύθερη εξήγηση θα το αποδίδαμε: **«Όταν απουσιάζεις από την καθημερινότητα αυτού του κόσμου διαπράττεις μια αμαρτία»**. Αυτή η προτροπή του Αββά Ισαάκ οριοθετεί και την θέση των ποιμένων και των συγχρόνων μοναχών. Παρουσία όμως στο σήμερα αυτού του κόσμου δεν είναι απλά να μεταχειρίζεσαι σύγχρονα τεχνολογικά μέσα ή να μιλάς με τον λόγο που αποδέχονται οι καιροί, αλλά να συλλαμβάνεις τις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων γύρω σου και να προσπαθείς να ανταποκριθείς σ' αυτές ξεφεύγοντας από κάθε θεωρητικό βόλεμα ξεφεύγοντας από το πονηρό παιχνίδι των διαφορών. Και αυτό είναι εύκολο να γίνει αν για κάθε ενέργεια μας αναφερόμαστε στο πρόσωπο του Χριστού. Τι θα έπραττε ο Χριστός σήμερα μπροστά σ' αυτό το πρόβλημα; Τι θα έλεγε; Πως θα το αντιμετώπιζε;

Θα λέγαμε ότι αυτή είναι και η βασική προϋπόθεση για το αν μπορεί ο μοναχισμός να βοηθήσει τον κόσμο σήμερα να οδηγηθεί σε μια διαφορετική σχέση με τον εαυτό του τον κόσμο γύρω του και τον Θεό. Αν δεν πληρεί αυτήν την προϋπόθεση βοηθά περισσότερο με το σιωπηλό του παράδειγμα και ίσως, σε έναν κόσμο που κατακλύζεται από έναν ασίγαστο θόρυβο και μια αβάσταχτη πολυλογία αυτό που πραγματικά μπορεί να βοηθήσει ίσως να είναι ένας **«σιωπηλός λόγος»**. Ένας **«σιωπηλός λόγος»** ο οποίος δεν έχει όμως καμιά σχέση με την παράλογη εξάσκηση της σιωπής που εξασκούν οι άνθρωποι μπροστά στα αδιέξοδα των λαθών τους. Η σιωπή των μοναχών προέρχεται από την θέα των εσχάτων, από την θέα της Βασιλείας των Ουρανών και όλη η παρουσία και λειτουργία του μοναχισμού ακριβώς αυτόν τον σκοπό έχει, να δείξει ότι η Βασιλεία των Ουρανών **«εντός ημών εστίν»** και μπορεί να διαχυθεί να μεταδοθεί και στον κόσμο γύρω μας αν και όταν εμείς το επιθυμήσουμε.** Είναι πολύ χαρακτηριστικό το γεγονός που διασώζεται στις διηγήσεις των Γερόντων της Αιγύπτου περί του Αββά Μακαρίου. Έλεγαν για τον Αββά Μακάριο τον Αιγύπτιο, ότι κάποτε ανέβαινε από την Σκήτη στο όρος της Νιτρίας και μόλις πλησίασε στον τόπο, λέγει στον μαθητή του. Προηγήσου λίγο. Και καθώς προηγείτο ο μαθητής, συναντά έναν ιερέα των ειδωλολατρών και του φώναξε: Ε, εσύ δαίμονα πού τρέχεις; Εκείνος στράφηκε και τον χτύπησε τόσο πολύ που τον άφησε μισοπεθαμένο. Και παίρνοντας το ραβδί του έτρεχε. Μόλις προχώρησε λίγο τον συναντά ο Αββάς Μακάριος να τρέχει και του λέγει: Είθε να σωθείς, είθε να σωθείς φιλόπνευ. Και θαυμάζοντας εκείνος ήλθε προς αυτόν και του είπε: Τι καλό είδες σε μένα και με χαιρέτησες με αυτή την ευχή; Του λέγει ο Αββάς. Διότι σε είδα να κοπιάζεις και δεν γνωρίζω ότι κοπιάζεις στα χαμένα. Του λέγει αυτός. Κι' εγώ από αυτόν τον χαιρετισμό σου συγκινήθηκα και κατάλαβα ότι ανήκεις στην μερίδα των ανθρώπων του Θεού. Ένας άλλος κακός μοναχός που με συνάντησε, με έβρισε και εγώ τον χτύπησα μέχρι θανάτου. Και κατάλαβε ο Αββάς ότι πρόκειται για τον μαθητή του. Και ο ειδωλολάτρης ιερέας κρατώντας τα πόδια του Αββά Μακαρίου του έλεγε. Δεν σ' αφήνω αν δεν με κάνεις Μοναχό. Και ήλθαν εκεί που ήταν ο χτυπημένος μοναχός και τον σήκωσαν και τον μετέφεραν στην εκκλησία του όρους της Νιτρίας. Και όταν είδαν τον Αββά Μακάριο μαζί με τον ειδωλολάτρη ιερέα όλοι απόρησαν. Και τον έκαναν μοναχό και πολλοί ειδωλολάτρες έγιναν για χάρη του χριστιανοί. Έλεγε λοιπόν ο Αββάς Μακάριος μετά από όλα αυτά. Ο λόγος ο κακός και τους καλούς τους καθιστά κακούς, και ο καλός λόγος και τους κακούς καθιστά καλούς. Στην διήγηση αυτή βλέπουμε δυο διαφορετικές συναντήσεις, δυο διαφορετικές θεωρήσεις για το πώς μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα των μεταξύ μας διαφορών στην πίστη. Εάν και όπου ο Μοναχισμός έχει την στάση του Αββά Μακαρίου είναι σαφές ότι μπορεί να βοηθήσει άμεσα και με έναν ιδιαίτερο τρόπο τις όποιες διαφορές υπάρχουν στο χώρο όπου υπάρχει και αναπτύσσεται.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν κάναμε έστω και μια επιγραμματική αναφορά σε όσα αφήνει πίσω του ο κάθε πόλεμος από απόψεως όχι μόνο υλικής αλλά και των ασθενειών και της ηθικών και των ψυχολογικών προβλημάτων τα οποία αναλογούν με έναν τιτάνιο και πολυχρόνιο αγώνα που πρέπει να δώσουν και οι νικητές και οι νικημένοι για να σώσουν μέσα τους τον άνθρωπο.***

Συμπεράσματα

Η βαθιά επιθυμία να αλλάξουμε τον κόσμο γύρω μας τις περισσότερες φορές μας οδηγεί στο όνειρο, στη φαντασία, στην ελπίδα. Έτσι λοιπόν σήμερα και όλες τις ημέρες είμαστε όλοι μαζί διότι: **«η Ειρήνη έχει ένα τίμημα...»**. Όλοι εμείς ήλθαμε εδώ από διαφορετικές χώρες, από διαφορετικές θρησκείες, από διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά νομίζω πως υπάρχει σε όλους μας κάτι το κοινό, μας συνδέει όλους το ίδιο πράγμα. Και αυτό είναι κατά την γνώμη μου, το ότι όλοι μας έχουμε ένα ίδιο όνειρο... Ένα όνειρο που λειτουργεί σαν μια διαρκής κλήσις από το μέλλον. Ένα όνειρο ενός εξαιρετικού παραδείσου επάνω στην γη...όπως ακριβώς τον μεταφέρει το Ευαγγέλιο του Χριστού όταν μας μιλάει για τον Καλό Σαμαρείτη,... σε μια γη που υπάρχει ειρήνη, αλληλοκατανόηση, αλληλεγγύη μεταξύ όλων των λαών, των φυλών, των θρησκειών... ένας κόσμος χωρίς υλικές ή άλλες διαφορές, ένας κόσμος χωρίς φτωχούς ή πλουσίους, ένας κόσμος χωρίς πολέμους, όπλα, στρατούς και αδικίες... Ίσως οι περισσότεροι από εσάς απογοητευτήκατε πολύ νωρίς από αυτό το όνειρο και από έναν κόσμο ο οποίος δεν έχει κανένα ενδιαφέρον για τέτοια όνειρα εκτός και αν αυτά τα όνειρα αφορούν την διακυβέρνηση του κόσμου ή την καταστροφή του πλανήτη για το όνειρο της απληστίας και του χρήματος...

Νομίζω όμως ότι, όσο και να έχουμε απογοητευτεί από την κατάσταση του κόσμου σήμερα, σε όλους μέσα μας υπάρχει ακόμα μια μικρή ελπίδα και αυτήν την ελπίδα διακρίνω να υπηρετεί και το Συμπόσιο αυτό. Όταν αποδέχτηκα την πρόσκληση του Institute Orientale να μιλήσω για την Ειρήνη

από την οπτική πλευρά της Ορθοδοξίας ξεκίνησα να γράφω κάποια θεωρητικά πράγματα γύρω από την ειρήνη. Έπειτα θυμήθηκα τον χρόνο που έζησα στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, και τις επισκέψεις μου στην Ορθόδοξη κοινότητα της Ουγκάντας και σε άλλα μέρη όπου με όλες μου τις αισθήσεις ψηλαφούσα τα προβλήματα και τις καταστάσεις ανάμεσα στις μειοψηφίες και τις πλειοψηφίες, ανάμεσα στην πίστη μου και στην πίστη των νέων φίλων μου.** Ανάμεσα στον σχετικό μου πλούτο και την δική τους όχι απλά φτώχεια αλλά εξαθλίωση από την φτώχεια... Ανάμεσα στα λάθη και τις αποστάσεις των διαφορών μεταξύ όλων ημών των θρησκευτικών λειτουργιών. Τότε κατάλαβα ακριβώς ποιο ήταν το δικό μου μερίδιο από την ευθύνη που βαραίνει όλους μας για όλες αυτές τις διαφορές που αφήσαμε να μεγαλώσουν ανάμεσά μας και επειδή ανήκω στους θρησκευτικούς λειτουργούς θεωρώ την ευθύνη μου τουλάχιστον διπλάσια... Διότι όλες αυτές τις διαφορές όταν ήμουν στα ασφαλή και αυτόρρηκα όρια της πατρίδα μου τις έβλεπα μέσα από ένα άλλο πρίσμα και περισσότερο τις αντιλαμβάνομαι σαν αιρέσεις και διαφορές θρησκειών, όλα αυτά τα θεωρούσα σαν κάτι το διαβολικό ή κάτι συνώνυμο με την κόλαση... και θεωρούσα ότι δεν μπορούσα να κάνω κάτι για να τα αλλάξω...*** Ζώντας όμως την καθημερινότητα και τον πόνο των ανθρώπων κατανόησα ότι το θέμα δεν είναι αν μπορείς ή δεν μπορείς να κάνεις κάτι για να αλλάξουν τα πράγματα αλλά το θέμα είναι να **«είμαι»**, να **«είμαστε»** και **«είμαι»**, **«είμαστε»** μόνον όταν είμαι, είμαστε απέναντι σε ένα **«Εσύ»**. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία η **«μετάνοια»** δεν έχει σχέση ούτε αποσκοπεί στην ψυχολογική ανακούφιση των πιστών. Μετάνοια σημαίνει αλλαγή νοός και αυτό σημαίνει δράση, και για την ακρίβεια συνεχή και ισόβια δράση. Μια δράση που μας την προσδιορίζουν και την καθορίζουν πολύ εύστοχα δύο διηγήσεις από την Καινή Διαθήκη, η **«εν εταίρα μορφή»** αναστάσιμη εμφάνιση του Χριστού και η παραβολή του καλού Σαμαρείτου. Στην πρώτη διήγηση μπορούμε να ψηλαφίσουμε το κλίμα μιας πραγματικής επικοινωνίας. Ο Χριστός κρυπτόμενος πίσω από ένα φαινομενικά άγνωστο πρόσωπο, ένα ασυνήθιστο πρόσωπο αποδεικνύει ότι ο σενός πνευματικός ορίζοντας είναι για τους **«ανοήτους και βραδείς τη καρδία»**, αυτούς που δεν κατανοούν την σχέση Θεού – ανθρώπου και δεν ρισκάρουν το ότι ο Θεός δεν είναι μόνον στην Ιερουσαλήμ αλλά μπορεί να μας περιμένει κάπου στο δρόμο για τους Εμμαούς όπου να προσποιείται ότι **« πορροτέρω πορεύεσθε»** ότι δηλαδή η αποστολή του, ο προορισμός του είναι ακόμα μακρύτερα από τον δικό μας μικρόκοσμο των Εμμαών. Στην διήγηση του Καλού Σαμαρείτου βλέπουμε ότι χωρίς να πάψουν να υφίστανται ποτέ οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων μπορεί και είναι εφικτό να ξεφεύγουμε από τον κάθε εγωιστικό εγκλωβισμό μας μέσω της εμπράκτου και αδιακρίτου αγάπης προς κάθε διαφορά, προς κάθε ανθρώπινο πρόσωπο κάθε προσωπικότητα. Είναι επαινετές οι προσπάθειες που γίνονται από όλες τις μεριές να υπάρχει ένας διάλογος μεταξύ των θρησκειών γιατί μέσω αυτού του διαλόγου κατανοούμε όλοι μας όλο και περισσότερο το μυστήριο που λέγεται άνθρωπος. Στον Χριστιανικό χώρο γνωρίζουμε ότι είμαστε δημιουργήματα ενός **Διαλόγου** μεταξύ των προσώπων της Αγίας Τριάδος. Είμαστε η ουσιαστική διαφορά που υπάρχει μεταξύ των πρώτων ημερών της Δημιουργίας που χαρακτηρίζονται από την εντολή **«γεννηθήτω»** και του **«ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα και ομοίωσιν ημετέραν»**. Αυτός ο λόγος και η Ενανθρώπιση του Λόγου του Θεού παρατείνουν αυτόν τον διάλογο μέχρι τα έσχατα της Θεανθρώπινης Ιστορίας, άρα όλοι εμείς έχουμε χρέος να διαλεγόμαστε μεταξύ μας περί Θεού και ανθρώπου και με αυτό τον τρόπο να εμβαθύνουμε στο μυστήριο της ζωής και της δημιουργίας, στο μυστήριο περί των εσχάτων της ζωής και της δημιουργίας. Χωρίς να θέλω να εκφέρω καμιά κριτική για το που έχουν φτάσει οι διάλογοι μεταξύ μας θα ήθελα να καταθέσω μια προσωπική άποψη. Πιστεύω ότι όσα περιθώρια χρονικά και να έχουμε εμείς σαν γενεά εκτός από ένα σημαντικό παράδειγμα και μια εξίσου σημαντική και δύσκολη αρχή λίγα θα μπορέσουμε να καταφέρουμε. Διότι όλοι μας κουβαλάμε τα λάθη του μακρινού αλλά και του προσφάτου παρελθόντος και είναι περιττό να επισημάνουμε το πώς εκμεταλλεύτηκε η αποικιοκρατική πολιτική των Δυτικοευρωπαϊκών δυνάμεων το όραμα και το τον πόθο της ειρηνικής ενότητας όλων των λαών μέσω της επιβολής ή επικρατήσεως του Δυτικού Χριστιανισμού και του συνδεδεμένου με αυτό Δυτικού πολιτισμού. Ή παλαιότερα η προσπάθειες του Ισλάμ για οικουμενική ενότητα και ομοιομορφία μέσω στρατιωτικής και πολιτικής εξουσίας από τον 7^ο έως τον 13^ο αιώνα μ.Χ. με τις Αραβικές δυναστείες και, αργότερα, μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα με τις αυτοκρατορίες των Μογγόλων και των Οθωμανών. Αν επιθυμούμε όμως σήμερα να υπάρξει πρόοδος σε αυτούς τους διαλόγους μεταξύ των θρησκειών θα πρέπει να μεριμνήσουμε να υπάρξει στο μέλλον μια άλλη γενιά η οποία θα διαλέγεται με διαφορετικά βιώματα από τα δικά μας. Ίσως αυτή η γενιά θα μπορέσει να αγγίξει κάποτε το όνειρο και τον υποσυνείδητο πόθο όλων μας για ενότητα και υπέρβαση των διαφορών που δημιουργούν τα χάσματα και τις κάθε είδους εντάσεις. Αυτό θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί εάν από την μεριά όλων των ομολογιών, όλων των θρησκειών γίνει μια προσπάθεια, ένα πρόγραμμα παράλληλο με το πρόγραμμα σπουδών των νέων οι οποίοι προορίζονται να ακολουθήσουν τον δρόμο των θρησκευτικών λειτουργιών. Ένα πρόγραμμα που θα τους δίνει την δυνατότητα για ένα αξιόλογο χρονικό διάστημα να μπορέσουν

να ζήσουν στους κόλπους άλλων θρησκειών να ζήσουν με τους αντίστοιχους νέους των άλλων θρησκειών και να γνωρίσουν από κοντά τι σημαίνει για τον καθένα τους η πίστη του, η ζωή του, η πολιτιστική του κληρονομιά, η ιστορία του, η καθημερινότητά του, ο πόνος του, τα όνειρά του, η φιλία του. Για να γίνει αυτό όμως, θα πρέπει κάθε θρησκευτική πλευρά να δημιουργήσει και τις κατάλληλες προϋποθέσεις να υποδεχθεί και να φιλοξενήσει όχι σε μια πλασματική ατμόσφαιρα αποδοχής ομάδες νέων από άλλες θρησκευτικές πλευρές και να μπορέσει να αποστείλει και η ίδια ομάδες νέων σε ανάλογες αποστολές. Νομίζω ότι αυτοί οι νέοι που θα κάνουν αυτό τον κύκλο γνωριμίας των άλλων θρησκειών όταν μετά από λίγα χρόνια θα καθίσουν να συζητήσουν σε διαθρησκειακούς διαλόγους θα καθίσουν με μια διαφορετική διάθεση ο ένας απέναντι στον άλλον, με μια διαφορετική νοοτροπία, με έναν ειλικρινή σεβασμό ο ένας για τα πιστεύω του άλλου. Δεν ξέρω αν αυτοί οι άνθρωποι θα φτάσουν τελικά μακρύτερα από εκεί που επιθυμούμε όλοι μας να φθάσουμε αλλά σίγουρα θα υπάρξουν παράπλευρα κέρδη για όπου θα ζήσουν και θα εργαστούν αυτοί οι άνθρωποι ως θρησκευτικοί λειτουργοί, ως αφιερωμένοι άνθρωποι της πίστεως. Μόνο με ένα τέτοιο μακροπρόθεσμο πρόγραμμα θα μπορούν να λυθούν και τα προβλήματα των θρησκευτικών μειονοτήτων. Θεωρητικά θα μπορούσε ένα παρόμοιο πρόγραμμα να εφαρμοστεί και σε νέους που προορίζονται να ακολουθήσουν πολιτική ή διπλωματική καριέρα. Είναι όμως προτιμότερο οι άνθρωποι των θρησκειών να προηγηθούν και να δώσουν πρώτοι μια τέτοια μαρτυρία απέναντι στον κόσμο τον οποίο διακονούν. Γνωρίζω ότι πολλοί θα απορρίψουν αυτή την ιδέα ή θα την καταχωρήσουν στις ανέφικτες ή ακόμα και στις επικίνδυνες. Για μένα όμως όσο πιο πολλοί θα απορρίψουν μια τέτοια ιδέα τόσο πιο μεγάλη θα είναι η βεβαιότητά μου ότι αυτή η ιδέα είναι σωστή. Δεν ξέρω με ποιόν τρόπο θα μπορούσαμε να ενεργήσουμε για να λειτουργήσει μια τέτοια ιδέα, μπορούμε όμως αν μας λείει κάτι μια τέτοια ιδέα τουλάχιστον να προσευχόμαστε από κάποιους κάποτε να πραγματοποιηθεί.

Αρχιμ. Γρηγόριος Στεργίου